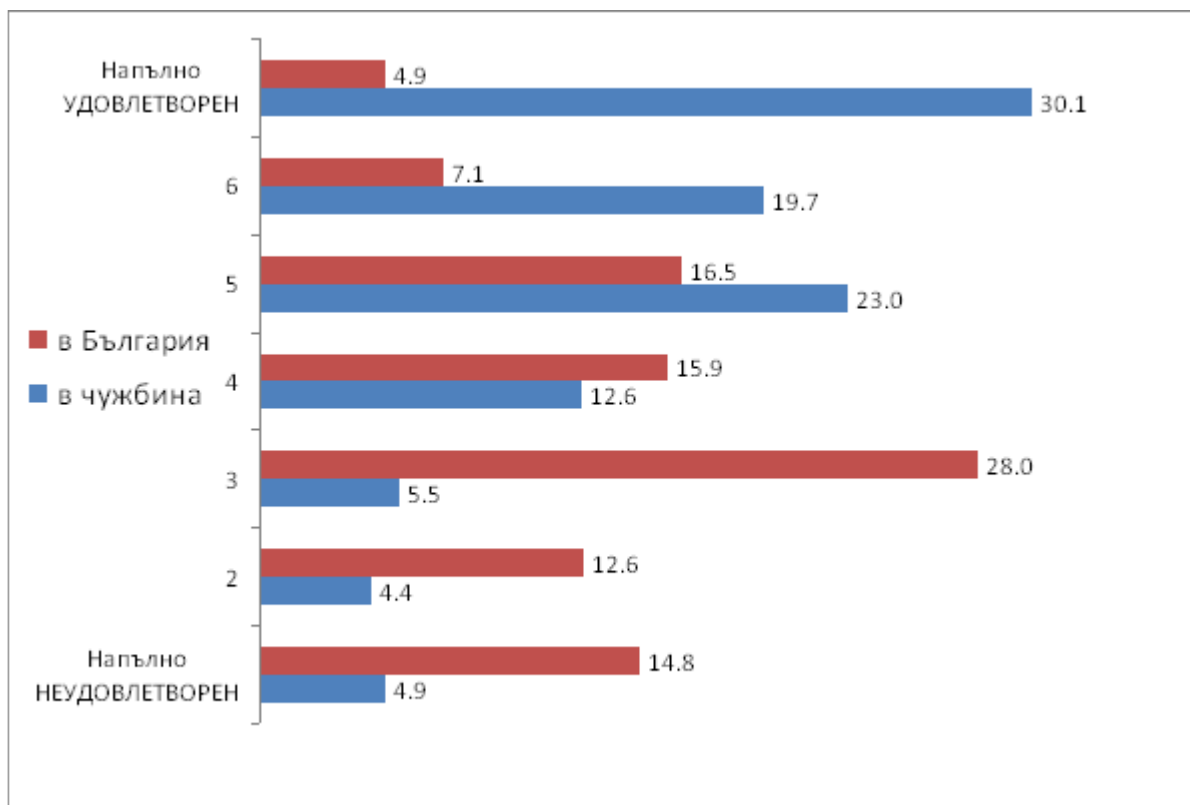

"Човекът е човек тогава, когато е..." в чужбина

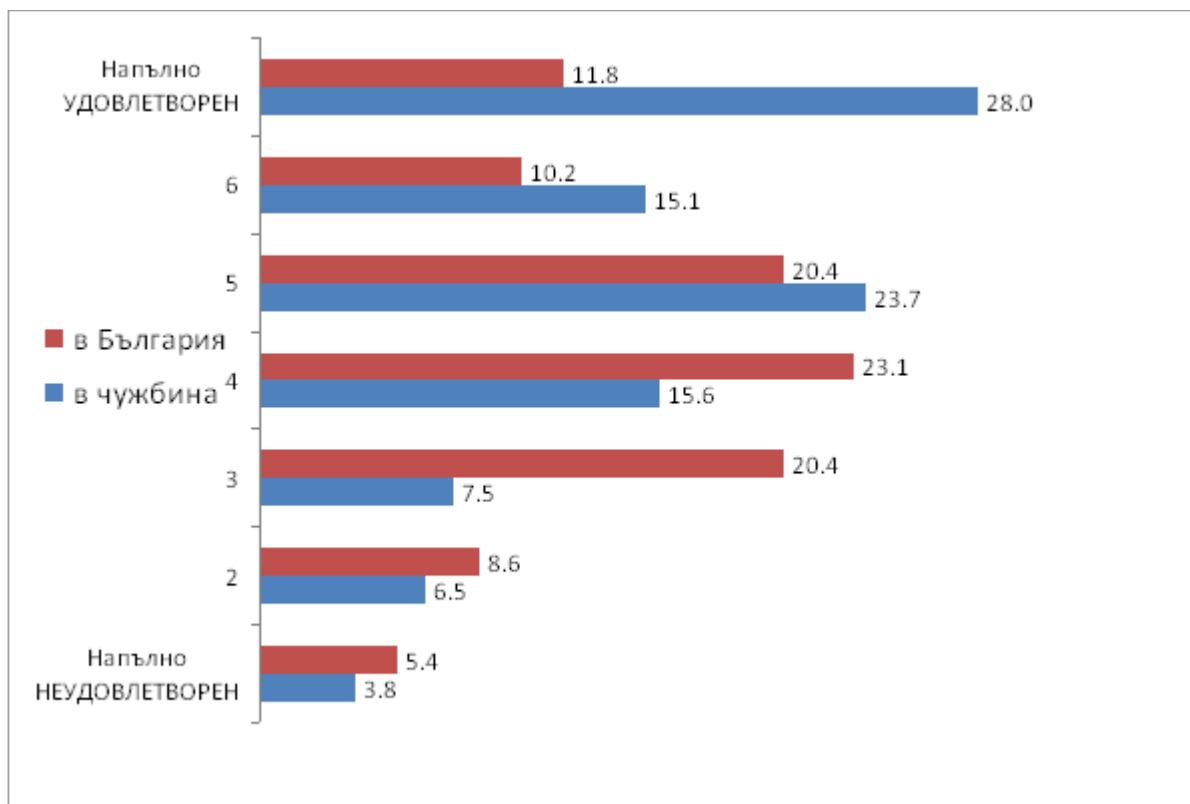
Продължителният престой на българи зад граница в приблизително 80% от случаите е бил свързан с трудова заетост. Това е донесло на тези хора много по-голямо удовлетворение както в професионален, така и в личен план, в сравнение с живота им в България, сочат данни от изследване на "Отворено общество".

Алексей Пампоров

Национално представително изследване на миграционния опит и миграционните нагласи на населението на България, проведено в края на месец юни 2011 г. от изследователския екип на Институт "Отворено общество" – София, показва че лицата, които са живели в чужбина повече от 3 месеца, са в много по-висока степен удовлетворени от живота си в чужбина - както в професионален (фиг.1), така и в личен план (фиг.2) - в сравнение с живота си в България. Тези резултати опровергават един обществен мит: че заплащането там е по-добро, но хората се връщат, защото не могат да се адаптират в личен план.

Фиг.1 Удовлетвореност в професионален план от живота си в България и в чужбина, измерена по скала от 1 до 7 (в %)

Фиг.2 Удовлетвореност в личен план от живота си в България и в чужбина, измерена по скала от 1 до 7 (в %)

Основната причина за престоя над 3 месеца в чужбина, рязко открояна спрямо останалите причини, е трудовата заетост (табл. 1). Ако към нея се добави делът на лицата, участвали в студентски бригади (които са специфична временната трудова заетост), се откроява фактът, че продължителният престой зад граница в приблизително 80% от случаите е свързан с работа. Трябва да се отбележи обаче, че едва 55% от работилите в чужбина са имали подписан трудов договор, докато останалите 45% са били заети в сивата икономика.

Таблица 1. Основна причина за последния престой над 3 месеца в чужбина

Работа	73.2%
Обучение	6.3%
Студентска бригада	4.7%
Събиране на семейството	4.7%
Грижа за близък (без заплащане)	2.1%
Друго	8.9%

Работата без договор или "на черно" (както е по-позната) е пряко свързана със секторите, в които се извършва (табл. 2). В тези сектори и в България се наблюдава значим дял на неформалната заетост. Българските граждани, които са работили в чужбина 3 или повече месеца са заети основно в строителството и в селското стопанство. Тук трябва да се отбележи, че относително високият дял на лицата, заети в здравеопазването и социалните услуги се дължи не толкова на медицинските работници, колкото на лицата, които предоставят услуги по обгрижването на възрастни хора или отглеждане на малки деца. При анализа на заетостта обаче трябва да се има предвид, че тези конкретни сектори (в които се предлага много сезонна работа), както и изключително високият дял работещи без договор се дължат на спецификите на изследването. То е национално представително за лицата, живеещи в България. С други думи всички онези, които са намерили трайно работа в чужбина (например в публичната администрация, образованието, здравеопазването и индустрията) и имат договор, няма как да бъдат обхванати, защото не са в България. Спецификата на изследването обяснява и факта, че 58,5% от изследваните лица никога не са били в чужбина.

Таблица 2. Секторна заетост на българските граждани в чужбина

Строителство	25.0%
Селско, ловно и горско стопанство, рибно стопанство	23.0%
Хотели, ресторанти и забавление	8.8%
Здравеопазване и социални услуги	8.8%
Транспорт	8.1%
Друго	7.4%
Преработваща промишленост	5.4%
Занаяти, изкуство и услуги	4.7%
Търговия	3.4%
Добивна промишленост	1.4%
ИТ и комуникации	1.4%

Фактически, изследването регистрира миграционния опит на лицата, които отиват да работят сезонна работа в чужбина за няколко месеца, след което се завръщат обратно в България. Може да се предполага, че ако подобно изследване се направи извън активния сезон (например в края на ноември или началото на декември) делът на лицата с миграционен опит в чужбина ще бъде

по-голям. Въпреки тези методологически ограничения, данните сочат, че една трета от лицата (34%), които са работили в чужбина за 3 или повече от 3 месеца са направили това повече от веднъж.

Когато става дума за миграция и работа в чужбина, основен въпрос винаги е "Къде?". Настоящото изследване откроява факта, че от гледна точка на миналия опит на респондентите има пет основни дестинации: Испания, Германия, Италия, Гърция и САЩ (табл.3). Русия и Франция също изглеждат много посещавани, но през последните години интересът към тях е намалял. Изследването регистрира известно разместване в подредбата на страните, ако се сравни последният престой с предишните престои. Трябва да признаем, че тук също влияние може да оказва периодът на провеждане на проучването. Например, работещите в селското стопанство в Испания и в строителството в Германия вероятно са в тези страни, а тук са изследвани онези, които са решили да пропуснат този сезон или не са намерили работа.

Таблица 3. Страни, в които е бил последният продължителен престой и предишните престои на изследваните лица

Последен престой		Предишни престои	
Италия	12.5%	Испания	17.2%
Гърция	12.0%	Германия	15.6%
Испания	10.9%	Италия	15.6%
Германия	8.3%	САЩ	12.5%
САЩ	6.3%	Гърция	9.4%
Турция	6.3%	Русия	7.8%
Англия	5.2%	Франция	7.8%
Чехия	3.6%	Англия	4.7%
Русия	3.1%	Турция	4.7%
Кипър	2.6%	Чехия	4.7%

От гледна точка на заминаващите за по-продължително време и завърналите се от продължителен престой се наблюдава известен баланс. Лицата, които са живели повече от 3 месеца в чужбина, но са се върнали в България са 16,2% от пълнолетното население на страната. Същевременно лицата, които възнамеряват да заминат в чужбина за повече от 3 месеца през

следващите 12 месеца са 13%. В общия случай онези, които планират да заминат, имат ясно определена страна, в която искат да отидат (74%) и едва 1/4 от потенциалните мигранти нямат конкретно решение. Ранжирането на страните, в зависимост от конкретната страна, за която изследваните лица има планове за продължителен престой през следващите 12 месеца (табл.4) частично потвърждава хипотезата за сезонните работници в Германия и Испания, отсъстващи към момента на изследването. Тези две страни, заедно с Италия, значимо се открояват от останалите страни в миграционните нагласи. Изследването отчита продължаваща загуба на интерес към продължителен престой в САЩ (спрямо предишния опит), за разлика от увеличаването на интереса към Турция и особено много към Англия.

Таблица 4. Конкретна страна като крайна дестинация на планирания престой през следващите 12 месеца

Германия	18.2%
Испания	15.5%
Италия	13.6%
Англия	10.9%
Гърция	9.1%
Турция	7.3%
САЩ	5.5%
Франция	4.5%
Австралия	1.8%
Белгия	1.8%
Канада	1.8%
Холандия	1.8%
друга	8.2%

Водеща мотивация при избора на конкретна страна е владението на официалния език, говорим в тази страна (41%), възможността там да се получава най-доброто заплащане за съответна професия (39%) и наличието на роднини или познати, които са поканили даденото лице да замине при тях (32,7%). Възможността по-лесно да се започне собствен бизнес е най-малко значимият фактор при избора на конкретна страна. Трябва да се отбележи, че само 14,4% от

лицата, които имат конкретни планове за заминаване вече са си намерили работа там. Същевременно 53% ще заминат, за да търсят работа на място, а със семейството си ще се съберат 10,5%. Участие в студентска бригада планират 2%, а повишаване на образованието и/или квалификацията е цел за 4%. Въпреки, че често "българите" са обвинявани в това от някои западни медии, едва 0,6% от лицата с конкретни планове за миграция или 0,08% от пълнолетното население на България вижда "чужбина" като възможност за временно получаване на по-високи социални помощи. В строителството смятат да работят 16% от лицата с конкретни планове, а 15% - в селското стопанство, което означава, че тези два сектора ще останат приоритетни за българските гурбетчии. По-любопитен е фактът, че 30% от лицата с конкретни планове са готови да работят каквато и работа да намерят.

При трудовата миграция в чужбина, особено от гледна точка на свободното движение на хора в Европейския съюз, е възможно дадено лице да замине за конкретна страна да работи "каквато и да е работа", а в крайна сметка да се озове в друга страна. Освен това, в контекста на задаваща се нова вълна на икономическа криза и увеличаването на безработицата през последната година е възможно и лицата, които не са имали конкретни планове, да решат да потърсят работа и подобър живот зад граница. Затова настоящето проучване на миграционните нагласи изследва и накъде биха се насочили потоците с българските гастарбайтери, чрез въпрос за предпочитани 3 страни (табл.5). Макар че хората нямат много опит с Обединеното кралство, подобно на конкретните планове и тук "Англия" (т.е. Великобритания) стои в челните места на предпочитанието. Вероятната причина за това е фактът, че за по-младите поколения "английският" е основният чужд език, изучаван в училищата. Относително високи спрямо предишния опит са и потенциалните миграционни нагласи към другите англоезични страни: САЩ, Канада и Австралия (2,1%). Тук още веднъж следва да се проблематизира методиката на изследването и да се отбележи, че САЩ, Канада и Австралия са доста далече от географска гледна точка и транспортът до тях е доста по-скъп. По тази причина те са виждани като потенциални страни на емиграция, но не са свързани с конкретния опит на гурбетчиите, които отиват някъде за 3-4 месеца, след което се връщат в България. Вероятно емигрантите през океана по-рядко се връщат в България и затова е трудно да бъдат обхванати в национално представително изследване. От гледна точка на високата удовлетвореност от живота в чужбина – и в личен, и в професионален план, може да се предполага, че голяма част от емигрантите въобще не се връщат и именно това създава разликите между открития личен опит, конкретните планове и потенциалните дестинации на емиграция.

Таблица 5. Страни, в които изследваните лица биха заминали за повече от 3 месеца

Германия	20.5%
Англия	17.2%
Испания	14.3%
САЩ	13.9%
Франция	12.0%
Италия	11.8%
Гърция	7.8%
Канада	4.8%
Холандия	4.5%
Белгия	3.7%